

KATTA YOSHDAGILAR UCHUN INKLYUZIV TA'LIM: NOGIRONLIGI BO'LGAN KATTALAR UCHUN MOSLASHTIRILGAN DASTURLAR

Klishbaeva Guljan Saken qizi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti "Maktabgacha ta'lim", "Maxsus pedagogika" fakulteti "Logopediya" 3-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15180376>

Annotatsiya: Mazkur maqolada nogironligi bo'lgan kattalar uchun inklyuziv ta'limning ahamiyati, unga moslashtirilgan dasturlar va ta'lim jarayonida qo'llaniladigan usullar yoritiladi. Inklyuziv ta'lim nogironligi bor shaxslarning jamiyatga to'laqonli integratsiyasini ta'minlashga yordam beradi. Shu maqsadda moslashtirilgan o'quv dasturlari, texnologik innovatsiyalar va psixologik-pedagogik yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada jahon tajribasi va milliy model asosida takliflar berilgan.

Kalit so'zlar. Inklyuziv ta'lim, nogironligi bo'lgan kattalar, moslashtirilgan dasturlar, texnologik innovatsiyalar, psixologik yondashuv, ta'lim imkoniyatlari, kasbiy rivojlanish.

Kattalar uchun inklyuziv ta'lim nogironlarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishi uchun teng imkoniyatlarga ega bo'lishini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Nogironligi bo'lgan kattalarning turli ehtiyojlarini qondirish uchun dasturlarni moslashtirish orqali o'qituvchilar o'sish va imkoniyatlarni kengaytirishga yordam beradigan qo'llab-quvvatlovchi va inklyuziv ta'lim muhitini yaratishi mumkin. Bu aholi duch keladigan noyob muammolarni tushunish va moslashtirilgan strategiyalarni amalga oshirish kattalar ta'limida inklyuzivlikni rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega. Kattalar uchun inklyuziv ta'lim barcha qobiliyatlarga ega bo'lgan shaxslar, jumladan, nogironlar uchun ham ta'lim olish imkoniyatlarini taqdim etishga qaratilgan. Turli xil ta'lim ehtiyojlarini tan olish va qondirish orqali ushbu dasturlar kattalar o'quvchilari uchun qo'llab-quvvatlovchi va inklyuziv muhitni yaratadi. Kattalar uchun ochiq va adolatli ta'lim tajribasini yaratishga qaratilgan. Bu an'anaviy ta'lim dasturlarini turli qobiliyatlarga ega bo'lgan shaxslar duch keladigan noyob ehtiyojlar va muammolarni qondirish uchun moslashtirishni o'z ichiga oladi.

Kattalar ta'limida inklyuzivlik barcha o'quvchilar uchun teng imkoniyatlarni ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Xilma-xillikni o'z ichiga olgan va turli xil o'rganish uslublarini moslashtirgan holda, inklyuziv dasturlar nogironlarga o'z ta'lim maqsadlariga erishish va o'zlarining to'liq potentsiallarini ro'yobga chiqarish imkonini beradi. Nogironligi bo'lgan kattalarga samarali yordam berish uchun turli xil nogironlik turlarini va ular o'rganishga qanday ta'sir qilishini tushunish muhimdir. Ushbu qiyinchiliklarni tan olish orqali o'qituvchilar turli qobiliyatlarga ega bo'lgan shaxslarni ta'lim sayohatlarida yaxshiroq qo'llab-quvvatlashlari mumkin. Jismoniy nuqsonlardan kognitiv buzilishlargacha bo'lgan turli xil nogironlik turlari o'quv jarayonida o'ziga xos qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Ushbu nogironliklarning aloqa, harakatchanlik va idrokga qanday ta'sir qilishini tushunish moslashtirilgan ta'lim yondashuvlarini ishlab chiqish uchun juda muhimdir. Nogiron kattalar ko'pincha mavjud bo'lmagan o'quv materiallari, yordamchi xizmatlarning etishmasligi va jamiyatdagi stigma kabi to'siqlarga duch kelishadi. Bu qiyinchiliklarni yengish individual ehtiyojlarni qondiradigan inklyuziv va qulay ta'lim muhitini yaratish bo'yicha faol choralarni talab qiladi.

Kattalar uchun ta'lim dasturlarini inklyuziv bo'lishiga moslashtirish nogironlarning turli xil ta'lim ehtiyojlarini qo'llab-quvvatlaydigan moslashtirilgan strategiyalarni amalga oshirishni o'z ichiga oladi. Shaxsiylashtirilgan o'quv rejalarini o'z ichiga olish va mavjud texnologiyalardan

foydalanish orqali o'qituvchilar barcha o'quvchilar uchun ta'lim tajribasini oshirishlari mumkin. Shaxsiylashtirilgan ta'lim rejaları o'qituvchilarga nogironligi bo'lgan kattalarning o'ziga xos ehtiyojlari va maqsadlarini qondirish uchun o'qitish va yordam xizmatlarini moslashtirishga imkon beradi. Shaxsiy kuchli va qiyinchiliklarni aniqlash orqali ushbu rejalar kattalar ta'limiga yanada maqsadli va samarali yondashish imkonini beradi. Kattalar uchun inklyuziv ta'lim dasturlarini yaratish uchun mavjud o'quv materiallari va texnologiyalaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Ekranni o'qiydiganlardan tortib, sarlavhali videolargacha, turli xil ehtiyojlarni qondiradigan vositalarni o'z ichiga olganligi barcha o'quvchilarning ta'lim mazmuniga kirishi va ular bilan samarali shug'ullanishini ta'minlaydi. Nogironlar bo'yicha xizmat ko'rsatuvchi provayderlar bilan hamkorlik qilish va inklyuziv ta'lim muhitini rivojlantirish kattalar uchun muvaffaqiyatli inklyuziv ta'lim dasturlarining asosiy komponentlari hisoblanadi. Qo'llab-quvvatlovchi va mehmondo'st muhit yaratish uchun birgalikda ishlash orqali o'qituvchilar nogironligi bo'lgan shaxslarga o'zlarining ta'lim ishlarida muvaffaqiyat qozonishlari uchun imkoniyat berishlari mumkin.

Nogironlar bo'yicha xizmatlar provayderlari bilan hamkorlik kattalar ta'limi dasturlariga nogironlarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha qo'shimcha resurslar va tajribalardan foydalanish imkonini beradi. O'qituvchilar qulaylik va turar joy bo'yicha mutaxassislar bilan hamkorlik qilib, barcha o'quvchilar muvaffaqiyatga erishish uchun zarur yordamni olishlarini ta'minlashlari mumkin. Nogironligi bo'lgan kattalarning ta'lim muassasalarida muvaffaqiyatini rag'batlantirish uchun qo'llab-quvvatlovchi va inklyuziv ta'lim muhitini yaratish juda muhimdir. Hurmat, tushunish va qabul qilish madaniyatini tarbiyalash orqali o'qituvchilar barcha o'quvchilar o'zlarini qadrli va o'rganish va o'sish uchun kuchga ega bo'lishlari mumkin bo'lgan xavfsiz makonni yaratishi mumkin. Nogironligi bo'lgan kattalar uchun inklyuziv muhit yaratishda o'qituvchilar hal qiluvchi rol o'ynaydi. O'qitishning qulay usullari, yordamchi texnologiyalar va turli xil ta'lim ehtiyojlarini tushunish kabi mavzular bo'yicha ixtisoslashtirilgan ta'lim va kasbiy rivojlanishni ta'minlash o'qituvchilarning barcha o'quvchilarni samarali qo'llab-quvvatlash qobiliyatini oshirishi mumkin.

Nogironligi bo'lgan kattalarga o'zlarini himoya qilish va mustaqillikni rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytirish ularning moslashtirilgan ta'lim dasturlarida muvaffaqiyat qozonishining kalitidir. O'z-o'zini ifoda etish, qaror qabul qilish va maqsadlarni belgilash imkoniyatlarini ta'minlash odamlarga o'rganish sayohatlarida ishonch, o'z-o'zini anglash va avtonomiyani rivojlantirishga yordam beradi. Nogironligi bo'lgan kattalar uchun moslashtirilgan dasturlarni amalga oshirishdagi asosiy muammolardan biri bu etarli mablag'ni ta'minlash va resurslarni samarali taqsimlashdir. Barqaror moliyalashtirish manbalarini himoya qilish va resurslarni taqsimlash strategiyasini optimallashtirish kattalar uchun inklyuziv ta'lim tashabbuslarining muvaffaqiyati va barqarorligini ta'minlashga yordam beradi. Shaxslarga nisbatan munosabat va tasavvurlar ularning ta'lim muassasalarida ishtirok etishi va to'liq qamrab olinishi uchun to'siqlarni keltirib chiqarishi mumkin. Qo'llab-quvvatlovchi va inklyuziv ta'lim muhitini yaratishda ta'lim, xabardorlik kampaniyalari, hurmat va qabul qilish madaniyatini targ'ib qilish orqali stigmalarni bartaraf etish va ularga qarshi kurashish zarur. Nogironligi bo'lgan kattalar uchun muvaffaqiyatli moslashtirilgan dasturlarning amaliy tadqiqotlarini o'rganish va almashish ilg'or tajribalar, innovatsion yondashuvlar va erishilgan ijobiy natijalar haqida qimmatli tushunchalarni berishi mumkin. Kattalar uchun inklyuziv ta'limning ishtirokchilar hayotiga, ko'nikmalarini rivojlantirishga va umumiy farovonligiga

ta'sirini ta'kidlash bu sohadagi keyingi taraqqiyotga ilhomlantirishi mumkin. Nogironlar va umuman jamiyat uchun inklyuziv kattalar ta'limining ijtimoiy va iqtisodiy afzalliklarini baholash uning qiymatini tan olish va doimiy qo'llab-quvvatlashni targ'ib qilish uchun muhimdir. Ish bilan ta'minlash imkoniyatlari, jamiyat integratsiyasi va umumiy hayot sifatiga ta'sirini o'rganish va hujjatlashtirish inklyuziv ta'limning keng ko'lamli afzalliklarini ko'rsatishga yordam beradi. Nogironligi bo'lgan kattalar uchun inklyuziv ta'limni qo'llab-quvvatlovchi va qo'llab-quvvatlovchi siyosat o'zgarishlari va qoidalarini qo'llab-quvvatlash tizimli o'zgarishlarni yaratish uchun muhim ahamiyatga ega. Siyosiy qarorlarga ta'sir qilish va nogironlarning huquqlari va ehtiyojlarini ta'minlash uchun siyosatchilar, advokatlik guruhlar va manfaatdor tomonlar bilan hamkorlik qilish ta'lim muassasalarida ustuvor hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, kattalar uchun inklyuziv ta'lim odamlardan farqlarni olish; bu xilmaxillikni qabul qilish va nogironlar uchun yo'llarini yozish haqida. Inklyuzivlikni birinchi o'ringa qo'yish orqali biz to'siqlarni yo'q qilishimiz, ularni qabul qilish madaniyatini yuksaltirishimiz va nogironligi bo'lganlarga o'z potentsialini to'liq ro'yobga chiqarish jarayonini kattalashtirishimiz mumkin. Biz qulay va qo'llab-quvvatlovchi ta'lim muhitini himoya qilishda davom etar ekanmiz, biz barcha shaxslar umrbod ta'lim olish va o'z jamoalariga mazmunli hissa qo'shishga ega bo'lgan jamiyatga yaqinlashamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar/Используемая литература/References:

1. UNESCO. (2020). Inclusion and Education: All Means All. UNESCO Publishing.
2. Slee, R. (2018). Inclusive Education: From Policy to Practice. Routledge.
3. Farrell, P. (2019). The Psychology of Inclusive Education: New Directions in Theory and Practice. Routledge.
4. Хайдаров, А. (2021). Инклюзив таълим асослари. Тошкент: Фан нашриёти.
5. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press.